

7. Mostova Yu. V. Teatralizatsiia khorovykh tvoriv yak metod khudozhnoi interpretatsii : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznavstva : 17.00.01 / Yu. V. Mostova. – Kharkiv, 2003. – 20 s.
8. Ovchinnikova T. K. Khorovoi teatr v sovremennoi otechestvennoi muzykal'noi kul'ture : diss. na soiskanie uch. stepeni kand. iskusstvovedeniia : 17.00.02 / T. K. Ovchinnikova. – Rostov-n/Donu., 2009. – 178 s.
9. Pavlenko A. Teoriia i teatr / A. Pavlenko ; [gl. red. T. N. Peskova]. – SPb : Izd-vo S.-Peterb. un-ta, 2006. – 234 s.
10. Romashkova O. N. Deistvo kak zhanrovyi fenomen russkoi muzyki XX veka : avtoref. diss. na soiskanie uch. stepeni kand. iskusstvovedeniia : 17.00.02 / O. N. Romashkova. – Tambov, 2006. – 23 s.
11. Sovremennyi slovar' inostrannykh slov. Okolo 20 000 slov – M. : Russkii iazik, 1993. – 741 s.
12. Stanislavska K. I. Yavlyshche khorovoi teatralizatsii u suchasnoi muzychnii kulturi / K. I. Stanislavska [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/MusicaAndLife/5_82154.doc.htm
13. Suprunenko G. V. Khorovoi teatr kak zhanr "vzaimodeistvuiushchei" muzyki i ego voploshchenie v tvorchestve otechestvennykh kompozitorov na rubezhe XX–XXI vekov : avtoref. diss. na soiskanie uch. stepeni kand. iskusstvovedeniia : 17.00.02 / G. V. Suprunenko. – Nizhnii Novgorod, 2012. – 24 s.

УДК 78(075.3); 130.2

Кисла Світлана Вікторівна
заслужена артистка України, доцент
кафедри академічного та естрадного вокалу
Інституту мистецтв Київського
університету ім. Бориса Грінченка
e-mail: kisla.nat@yandex.ru

УРОКИ МУЗИКИ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ: ШЛЯХИ ВИХОДУ З ГЛУХОГО КУТА

У статті доводиться, що музика посідає вагомe місце у формуванні внутрішнього світу людини, її духовної культури, естетичного смаку. Хороший смак формується під впливом багатьох чинників, проте доволі часто він деформується. Провідну роль у процесах гармонізації зв'язків "людина – світ" повинна відіграти школа, що висуває підвищені вимоги до людей, залучених до цих процесів.

Ключові слова: музика, естетичне виховання, учитель нової генерації, технічне забезпечення уроку.

Кислая Светлана Викторовна, заслуженная артистка Украины, доцент кафедры академического и эстрадного вокала Института искусств Киевского университета им. Бориса Гринченко

Уроки музыки в современной школе: пути выхода из глухого угла

В статье доказывается, что музыке принадлежит важное место в формировании внутреннего мира человека, его духовной культуры, эстетического вкуса. Хороший вкус формируется под влиянием многих факторов, однако довольно часто он деформируется. Ключевую роль в процессах гармонизации связей "человек – мир" должна сыграть школа, что выдвигает повышенные требования к людям, занятым в этих процессах.

Ключевые слова: музыка, эстетическое воспитание, учитель новой генерации, техническое обеспечение урока.

Kysla Svitlana, Honored Artist of Ukraine, Associate Professor of Academic and pop vocal Art Institute of Kiev of University of Boris Hrinchenko

Music lessons at modern school: ways out of the impasse

Music plays an important role in formation of spiritual culture of a human. Aesthetic taste and artistic preferences are a private matter of every person, one of the spheres of realization of freedom. However, good taste rarely formed spontaneously. The formation of aesthetic taste is affected by numerous factors, including the important role played by the environment. It creates a filter through which man comes to only part of a diverse world. Perceived part actually exists on a subjective level. What is not perceived, will become non-existent for a person.

Thus, between human cultural achievements of humanity are formed mental obstacles and barriers. There are destructive processes in the modern cultural world, so the situation becomes unpredictable. This refers to the risk of the human identity.

Sensitivity to light is peculiar to all living things. This led to a leading role in the life of a man which emerged during evolution. Modern culture is aimed at exploiting the visual and visual association. This may impact negatively on human sensibility. The famous Italian poet K. Calabro called nowadays "Age of videocracy" and modern society – "videocratic."

The devastating impact of videocracy is amplified by the dominance of aggressive rhythm in modern music. Music as an art form is organized sound. Rhythm with melody, harmony, tempo, composition, etc. plays an important role in the creating of music. The interaction of these components turns the sound on one of the most emotional forms of art – music.

Rhythm is not only localized in the arts. Manifestations of rhythm are everywhere: from the activity of living cells to complex processes in the universe. Music historians call the percussion the first musical instrument. Their purpose was to coordinate actions in the performance of rituals and hard work together. So our bodies were adjusting to a certain rhythm for thousands of years. This gave our ancestors substantial survival benefits to humanity. This same ability nowadays can become the path to self-destruction, because the body and individual organs based on the thousand-year experience, without any need start working at an accelerated pace. They undergo substantial overload, which is a waste of body reserves. But human believes that listening to music is one of the ways to rest.

Classical music would help with its polyrhythm, melodic and intonation diversity, but named "filters" which were formed by not the best examples of pop-music, stand in the way. Direct experience of stage and educational work gives us reason to believe that the souls of young people open to "serious" music, and they are able to accept it if it is possible to overcome common among of this audience prejudice against the classics.

You cannot work out some recipes, since a lot depends on pedagogical tact and intuition, the particular situation and so on. It's an obstacle before starting the work with children in early childhood, even when "each finger itself Beethoven" (Lina Kostenko). Therefore, a major role to play here are teachers, especially musicians.

We will not move from the place until it will remain a matter of a small group of enthusiasts who act contrary to the instructions. We need a new generation of music teachers who will be able to arouse love of music in young hearts and overcome the inertia of the system. They must use interactive methods and advanced technical capabilities during lessons.

In modern schools, there is a conflict between appropriate and available. Music teachers must be highly qualified, universal and skilled work requires proper material and moral compensation. In today's schools, there is a conflict between appropriate and available. Music teachers must be highly qualified, versatile and skilled work requires proper material and moral compensation. Instead, against unprestigious teachers' work as a general trend, there is a slightly arrogant attitude to this subject in the system of education and of other colleagues. Under these conditions experienced musicians or theorists will not come to secondary schools, who also face discrimination in wage due to lack of teaching experience.

The material base is a prerequisite for activity of a school teacher. At all times people aware of the need of writing works for children, this work was carried out (or were involved) best composers and poets. However, the current repertoire, especially vocal, is almost absent.

It is important that children and teenagers were acquainted with the best achievements of world and national music based on their age-appropriate, perhaps – adapted for them. It would be reasonable to involve talented young performers. Topical is also the issue of quality of records and performances.

We believe, one of the most effective could be the interactive "on line" lessons involving best performers. While that preparatory period may be carried out \ of the proposed project on the level of theoretical development, studies, debates and discussions.

Keywords: music, aesthetic education, teacher of new generation, technical providing lesson.

Музика відіграє важливу роль у формуванні внутрішнього світу і духовної культури людини. Естетичний смак і мистецькі уподобання є особистою справою людини, однією із сфер реалізації свободи. Проте рідко коли хороший смак формується стихійно: його "прищеплюють"; цей термін показує тривалість і складність процесу. На формування/деформування естетичного смаку впливають численні чинники, серед яких вагому роль відіграє середовище, тло, яке стає канвою світосприйняття і створює своєрідні фільтри, крізь які проходить і доходить до людини лише частина різноманітного світу. І лише вона, сприйнята частина, стає реально існуючою на суб'єктивному рівні, а несприйняте, попри всю свою значущість чи загальнолюдську цінність, матиме статус неіснуючого. Так між людиною і тисячолітніми культурними здобутками народу чи людства утворюються ментальні перешкоди і бар'єри, які можуть стати непереборними. З огляду на те, що в сучасній світовій культурі відбувається чимало процесів, які не можна віднести до конструктивних і гуманістичних, ситуація набуває непередбачуваного характеру. Йдеться про загрозу збереження людської ідентичності, цілісності її чуттєвості, яка складалася тривалий час під системною дією ментальних, природничих і соціальних явищ, подій і взаємодій..

З огляду на це, суспільство має знайти шляхи мінімізації тих загроз і гармонізації системи "людина-світ". Серед чинників, що можуть сприяти розв'язанню цих проблем, особливе місце, на нашу думку, належить системі освіти, насамперед дошкільній та шкільній, оскільки в неї включаються люди саме в той період свого життя, коли відбувається активний процес формування особистості, її внутрішнього світу, ідеалів і уподобань, а дитина / підліток відкриті до сприйняття нового й незвичного та прагнуть діалогу зі світом. Тому очевидно, що увага не може бути не прикутою до шкільних вчителів – людей, які покликані бути своєрідними медіаторами між учнями й світом духовної культури народу й людства.

Тема музики в житті дитини й підлітка, важливі аспекти організації і проведення занять із навчальних предметів "Музичне мистецтво", "Музика" чи інтегрованого курсу "Художня культура"

мають достатнє висвітлення у науковій і методичній літературі, практичних рекомендаціях. Розробка теоретичних аспектів нині ускладнена об'єктивними чинниками, проте в попередні роки були одержані певні здобутки. Означені проблеми аналізували Ю.Алієв, Л.Аристова, Е.Белкіна, І.Белова, Г.Букресва, О.Гайдамака, Л.Гінзбург, М.Демчишин, Л.Кияновська, О.Коваленко, О.Комаровська, О.Лобова, Л.Масол, Н.Миропольська, Н.Очеретяна, О.Ростовський, І.Руденко, Б.Фільц та інші. Проте відчувається брак публікацій, присвячених саме нашому часові – новітньому, доби постмодерну, інформаційного суспільства.

Розглянуті чинники й зумовили мету статті, що полягає у пошуку шляхів виходу з ситуації "глухого кута". Ми не претендуємо на віднаходження абсолютної істини (та вона й неможлива) чи розв'язання проблеми, яка потребує для свого розв'язання комплексних міждисциплінарних досліджень і зусиль значної кількості людей. Завдання полягає в іншому – продовжити дискурс, що, сподіваємося, врешті-решт призведе до формування нової парадигми культурного життя.

Життя і діяльність кожного покоління значною мірою детерміновані конкретними соціокультурними реаліями, які є об'єктивними. Так склалася історична доля, – точніше, ми дозволили їй так скластися, – що значна частина негараздів і перешкод у нашому житті з'явилися через брак зусиль, спрямованих на протидію небажаному і невартісному, тобто вони мають суб'єктивні витоки. Тож новим поколінням доведеться долати труднощі, частини з яких могло б і не бути у їхньому житті. Тому покоління, що мають історичну провину, зобов'язані її спокутувати – виправити стан речей чи, принаймні, змінити його на краще, пам'ятаючи, що бажані зміни можуть відбутися лише за активізації сфери особистісних зацікавлень і прагнень.

Мають бути доволі чіткі орієнтири, які допомагали б людині віднаходити належне у строкатому амбівалентному світі. Натомість продовжують діяти інші механізми. "Сьогодні 70 відсотків усієї інформації, що передається каналами ЗМІ, становить негативізм" [3, 105], тобто людину переносять до світу, що є розбалансованим. Не можна заперечити, що у державі й світі відбувається чимало негативного, проте відбуваються й інші процеси, та чомусь їм не знаходиться місця у тих же ЗМІ. Навіть нагородження переможців премії "Гордість країни" минулого року відбувалося пізно вночі, хоча кожен із цих сучасних героїв може стати взірцем для молодих людей, проте вони, їхні життєві подвиги, як і численні культурні здобутки, лишилися і лишаються поза світом багатьох молодих людей, хоча мали б "зорями засіяють чесні душі" (М. Руденко).

Провідна роль зору в життєдіяльності людини сформувалася в процесі еволюції, що зумовлено чутливістю до світла, притаманною усьому живому. Сучасна культура спрямована переважно на експлуатацію зору та зорових асоціацій, а це може позначитися негативно на людській чуттєвості, – адже людина – цілісна система, а тому надлишок навантаження на зір і зоровий центр мозку може компенсуватися лише за рахунок регресу чи деградації інших органів чуттів та інших відділів мозку. Відомий італійський поет К. Калабро називає наш час "епохою відеократії", а сучасні суспільства – "відеократичними". У них, зазначає дослідник, панує культ видимості заради самої видимості, культ одновимірного образу, і це не залишає людині ані простору й часу, ані бажання бачити світ у його цілісності [2, 176].

Руйнівний вплив відеократії посилюється домінуванням агресивного ритму в сучасній музиці, особливо у молодіжній субкультурі. Музика як вид мистецтва являє собою організований певним чином звук, а ритм разом із мелодією, гармонією, темпом, композицією тощо відіграє важливу роль у цій організації. Саме їхня взаємодоповнюваність і взаємодія перетворює позбавлений смислової наповненості й образності звук на один з найемоційніших видів мистецтва – музику.

Ритм не є локалізованим лише у сфері мистецтва. Сучасні дослідження в різних сферах наукового знання підтвердили геніальний здогад давніх еллінів щодо ритму як всезагального явища: від діяльності живої клітини до складних процесів у Галактиці й Метагалактиці ми спостерігаємо прояви ритму як повторюваності у просторі й / або часі впорядкованих елементів. Невипадково історики музики, спираючись на дослідження археологів, ударні називають першими музичними інструментами. Їхнє призначення полягало в узгодженні дій під час виконання ритуалів, а також у процесі здійснення складної спільної праці чи у разі небезпеки. Тобто наш організм тисячоліттями привчався підлаштовуватися під певний ритм, що давало нашим предкам суттєві переваги у виживанні роду. Ця ж здатність у наш час може стати шляхом до самознищення, оскільки організм і окремі органи, на підставі тисячолітнього досвіду, без будь-якої потреби починають працювати прискореному ритмі, зазнаючи суттєвого навантаження чи навіть перевантаження, яке є марнуванням резервів організму. Сама ж людина вважає, що, слухаючи музику, вона відпочиває.

Компенсаторну функцію тут успішно могла б виконати класична музика з притаманними їй поліритмією, мелодійним та інтонаційним розмаїттям, проте згадувані "фільтри", сформовані не кра-

щими зразками так званого популярної культури, шансону та ін., стоять на заваді. Хоча безпосередній досвід сценічної і педагогічної роботи дає нам підстави стверджувати, що душі молодих людей відкриті до "серйозної" музики, і вони спроможні її сприймати, коли вдається подолати поширене серед цієї аудиторії упередження проти класики.

Проблема полягає в тому, що тут не можна виробити певні рецепти, оскільки багато чого залежить від педагогічного такту та інтуїції, конкретної ситуації тощо. До того ж, майже не доводиться сподіватися на допомогу сім'ї з низки причин: криза сучасної сім'ї, неготовність останньої до такого виду взаємодії із дітьми і до співпраці із педагогами та ін. Це ж стоїть на заваді до того, щоб починаючи роботу з дітьми з раннього дитинства, коли ще "кожен пальчик сам собі Бетховен" (Л. Костенко). Тому основну роль тут мають відіграти педагоги, насамперед музиканти.

Ми не зрушимо з місця, доки це буде лишатися справою невеликої групи ентузіастів, "щопти" (В. Стус), які діють всупереч інструкцій, за принципом "від серця до серця". Потрібна нова генерація вчителів музики, які будуть спроможні подолати нехоть, що вже поселилася в юних душах, інерційність системи, зможуть використовувати інтерактивні методи і сучасні технічні можливості, оскільки результативність теперішніх методів викладання музики, їхній коефіцієнт корисної дії, є низьким, але, попри гостру потребу в змінах, ні середня, ні вища школа не готові ще сьогодні до нових підходів.

У сучасній школі існує колізія між належним і наявним. Учасники Всеукраїнського семінару "Естетичне виховання в навчальних закладах нового типу" в листі до часопису "Музика" зазначали, що "вчитель музики в загальноосвітній школі... відрізняється від інших фахівців тим, що водночас є й виконавцем, і хормейстером, і теоретиком, і музикознавцем" [1, 12]. Додамо, що подекуди він має бути ще й хореографом і балетмейстером. Не поділяючи загальної спрямованості думок авторів "Листа", погоджуємося із характеристикою роботи фахівців цього профілю. Тобто, вчитель музики має бути висококваліфікованим професіоналом-універсалом, а кваліфікована робота потребує належної матеріальної і моральної винагороди. Натомість, на тлі непрестижності учительської праці як загальної тенденції, спостерігається дещо зверхнє ставлення до цього навчального предмету в самій системі освіти і з боку інших колег, що позначається і на ставленні учнів до нього. Годі уявити, що з уроку математики учнів заберуть для виконання якихось шкільних справ або ж у початкових класах учитель, замість уроку математики, проведе урок музики, бо діти не запам'ятали слова пісеньки чи невпевнено/неузгоджено виконували ритмічні рухи. Проте, з досвіду роботи вчителів музики відомо, що шанобливого ставлення до їхнього навчального предмету можна "добитися" лише доклавши надзусилля, а іноді – й через конфлікти. За цих умов годі сподіватися на прихід до середніх навчальних закладів досвідчених музикантів чи теоретиків, які до того ж зазнають дискримінації і в оплаті праці через відсутність педагогічного стажу.

На особливу розмову заслуговує матеріальна база, як передумова діяльності шкільного вчителя. В усі часи усвідомлювали потребу в написанні творів для дітей, цю роботу здійснювали (або до неї залучалися) кращі композитори і поети. І досі дитячі альбоми з минулих часів сприяють формуванню новітньої плеяди юних музикантів. Проте сучасний репертуар, особливо вокальний, практично відсутній. Трагікомічно виглядають учасники дитячих вокальних конкурсів, виконуючи твори "дорослого" репертуару. Талановита дівчинка із серйозним виглядом співає на загальнонаціональному каналі пісню "зіркового" наставника, і за таке віддають голоси дорослі люди: "Он нравиться, нравиться мне, нравиться, нравиться так./ Нравится, я без ума./ Мама, в нём 40 градусов минимум, я на максимум выжата./ От него сегодня пьяна". Такі виступи, наполягаємо, є присудом суспільству.

Толерантне ставлення до вульгарності й несмаку у дитячій творчості чи виконавстві, на нашу думку, є неприпустимим. І проблеми не обмежуються репертуаром. Режисери-постановки, хореографи, стилісти й візажисти доволі часто підходять до роботи з дітьми й підлітками без урахування вікової специфіки виконавців. І, оскільки це тиражується на широку аудиторію, воно сприймається телеглядачами як взірєць для наслідування.

Важливо, щоб діти і підлітки знайомилися із кращими здобутками світової і вітчизняної музики з урахуванням їх вікових особливостей, можливо – адаптованими для певної вікової групи. Доцільним було б залучення талановитих юних виконавців, що сприяло б встановленню психологічного контакту ще до початку знайомства із твором. Актуальними є і питання якості записів та виконання. Неякісні записи заважатимуть сприйняттю твору, та найбільша небезпека може походити від неякісного виконання, що викличе неприйняття твору чи навіть мистецтва або відразу до нього. Після цього будь-які зусилля вчителя стануть марними.

На нашу думку, одними із найрезультативніших могли б стати інтерактивні уроки у режимі *on line* із залученням кращих виконавців, проте реалізація такого проекту поки що неможлива з технічних та фінансових причин. Крім того, тут потрібне коло людей, які повторили б шляхетний вчинок

Д. Кабалевського, відомого композитора і на той час уже немолодої людини. Його "свята к музице любовь" надихнула на роботу в середній школі. Загальна налаштованість суспільства не дає підстав для оптимізму щодо появи хоча б невеликої групи музикантів чи інших фахівців, спроможних здійснити новітній "похід у народ". Оптимізму додає наявність інших шляхів реалізації цього напрямку, оскільки поки що може здійснюватися підготовчий період запропонованого проекту на рівні теоретичних розробок, обґрунтувань, обговорень і дискусій, практичних напрацювань. На Сході кажуть, що найдовша дорога починається з першого кроку. Треба лише робити ті кроки, а не чекати часів, коли з'являться передумови для реформ. Саме щоденні кроки, постійні зусилля і створять належне підґрунтя для усвідомлення запитів на зміни більшістю суспільства.

Потреба у масштабних комплексних змінах, які засновник "Римського клубу" А. Печчеї називав "людською революцією" [5, 35], є однією із планетарних, і вона стає дедалі нагальнішою і гострішою. Від її реалізації залежить майбутнє нашої цивілізації. Історія людства всіяна актами невизнання пророчих слів, які адресувалися нашим попередникам і нам; вони, слова, доволі часто були неприємними, оскільки будили сумління; натомість людство обирало Зло у привабливих оболонках. Тому й побачив Художник невтішну картину, поглянувши на свій народ і людство: "жодного корисного добровчення не мають; перебувають у духотемряві, істинного духосвітла не вловлюючи" [4, 194]. Як бачимо, Є.Пашковський теж у розпачі веде мову про потребу людської революції, яка має стати глобальною. І тут музика, використовуючи свій гуманістичний і гуманізуючий потенціал, здатність впливати на найглибші шари психіки людини, може долучитися до реалізації цього всеохопного завдання.

Література

1. Відкритий лист музикознавцеві Ю. Чекану / Музика. – 1994. – №4. – С.12.
2. Калабро К. Поезія, так би мовити... / К. Калабро // Всесвіт. – 1997. – №11. – С.174-181.
3. Лильо Т. Об'єктивація зла, або Змішені акценти віртуальної людини / Т. Лильо // Всесвіт. – 1998. – №2. – С. 104-109.
4. Пашковський Є. Пір'яні леви / Є. Пашковський // Сучасність. – 2012. – № 9. – С.144-200.
5. Печчеї А. Человеческие качества / А. Печчеї. – М.: Прогресс, 1980. – 312 с.

References

1. Vidkrytyi lyst muzykoznavtsevi Yu. Chekanu // Muzyka. – 1994. – № 4. – S.12.
2. Kalabro K. Poeziia, tak by movyty... / K. Kalabro // Vsesvit. – 1997. – № 11. – S.174- 181.
3. Lylo T. Obiektyvatsiia zla, abo Zmishcheni aktsenty virtualnoi liudyny / T. Lylo // Vsesvit. – 1998. –№ 2. – S. 104-109.
4. Pashkovskiy Ye. Piriani levy / Ye. Pashkovskiy // Suchasnist. – 2012. – № 9. – S.144-200.
5. Pechchei A. Chelovecheskie kachestva / A. Pechchei. – M.: Progress, 1980. – 312 s.

УДК 78.01:371.132

Косінова Олена Миколаївна
кандидат педагогічних наук,
заслужена артистка України, доцент
кафедри режисури Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
e-mail: kosinova@meta.ua

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МИСТЕЦТВ

У статті розкривається поняття естетичного виховання студентів як цілеспрямованого і планомірного процесу: формування естетичних понять, смаків та ідеалів, ставлення до професії, природи, мистецтва, суспільства, побуту, спілкування, взаємовідносин, а також розвитку творчого компоненту професійної діяльності за законами краси та емоційної чуйності. Цей процес передбачає набуття студентами естетичних знань і формування у них відповідних переконань, потреб, інтересів, звичок, навичок і вмінь.

Ключові слова: естетичне виховання, творча діяльність, естетичний ідеал, естетичний смак, естетичні почуття.